

A városok közös kasszából nem tudták kifizetni a megváltás összegét. 1745 őszén határozták meg, hogy melyik település mennyivel járul hozzá az összeghez, és hogy melyik területet váltja meg. A városokra kivetett pénzhez a lakosok járultak hozzá. 1751-re a tartozást sikerült kifizetni, és az 1751. évi 25. törvénycikk végérvényesen elismerte a jászkun kiváltságokat. A visszaváltott földet azután felosztották a megváltáshoz hozzájárult családok között. A megváltó, redemptus családok nevét, a befizetett pénzösszeget és az osztott földek révén kialakult új birtokrendszert a Liber Fundiban (földkönyv, telekkönyv) rögzítették.

A redemptióban a lakosság jó része részt vett, bár erről kevés adat maradt fent. Annyi azonban bizonyos, hogy a Nagykunság lakóinak háromnegyede lépett így ki a jobbágyorsból. A redemptió nyomán kialakult birtokviszonyok és jogviszonyok határozták meg ezután hosszú időre ezen területek fejlődését.

Felhasznált irodalom

Bellon Tibor: Nagykunság. Gondolat, Bp., 1979.

Egy város várossá lesz. Szerk.: *Bellon Tibor*. Karcag, 1985.

Illésy János: A jász-kunság eladása a Német Lovagrendnek In: Századok 1905 I. 22–39 p., II. 138–157.

Kelemen Kajetán: A jász-kun redemptio története és fejlődése a jelen korig tekintettel a jászkun birtokviszonyok rendezésére Szeged, 1877.

Szefű László Kain rehabilitációja

Manapság, a rehabilitációk korát éljük, harsogva és hangosan, nem is gondolva arra, hogy az igazán nagy rehabilitációk régen kevésbé deklarálva, de sokkal következetesebben zajlottak le. Itt van mindjárt Kain ügye.

Ádám fiai közül, mint tudjuk „Ábel juhásztor lett, Kain pedig földműves”. Mindketten istenfélők voltak, érthető tehát, hogy „Kain a föld terméseiből áldozatot mutatott be az Úrnak. Ábel is áldozatot mutatott be, nyája zsenge bárányaiból, azok zsírjából. Az Úr kegyesen tekintett Ábelre és áldozatára, Kainra és áldozatára azonban nem tekintett”. Az írásokból nem derül ki, mi volt e diszkrimináció oka, de miután Kain haragjában megölte az említett kegyben leledző öccsét, az Úr megbélyegezte és földönfutóvá tette őt. (Gn 4, 1–8.)

Talán azt hivatott megindokolni e história, hogy miért vált a zsidóságnál döntő áldozati formává az állatok feláldozása, a véres és égő áldozat. Tudunk ugyan termésáldozatról is, amelyet „a szérű bőségéből és az új borból” kellett felajánlani (Ex 22, 28; Deut 18, 4.), de ez inkább a termés zsengejéből származó adónak tekinthető, semmint áldozatnak. Azt mondja Ezekiel próféta: „minden első termés legjava, és minden italáldozat mindabból, amit bemutatnak, legyen a papoké, és ételeitek legjavát is adjátok a papoknak, hogy áldás szálljon házatokra”. (Ez 44, 30.) A szombatonként templomi áldozatul adott tizenkét szent kenyér is a papok ellátását szolgálta voltaképpen. (Lev 24, 5–9.) csak ritkán fordult elő, hogy bizonyos rituális előírások betartása mellett más is ehető e kenyérből (1 Sm 21, 5–7.).

A szentélyen kívül talán csak Melkizedek, e titokzatos származású „papkirály”, Sálem királya, azaz a béke fejedelme” áldozott bort és kenyeret, amikor a négy király szövetségét legyőző Ábrahám üdvözlésére ment „ő ugyanis a magasságbeli Isten papja volt”, aki megáldotta a győztes hadvezért. (Gn 14, 18.) Azután csak egy, a messiásról jövendölő zsoltár említi, hogy az Úr így szól az üdvözí-

tőhöz: „Te pap vagy mindörökké Melkizedek rendje szerint”. (Ps 110, 4) Nem véletlen tehát, hogy a zsidókhöz írott apostoli levél szerint Isten ugyanígy szól Krisztushoz (Hbr 5, 6), az apostol is állítja „Isten őt [Krisztust] tette főpappá Melkizedek rendje szerint” (Hbr 5,10), illetve, hogy „Jézus a Melkizedek rendje szerint való főpap” (Hbr 6, 20), végül pedig egy hosszú szakaszon át összeveti Melkizedek és Jézus „főpapi” mivoltát (Hbr 7, 1-8, 3).

A rejtély kulcsa tehát, mit is jelent votaképpen „Melkizedek rendje”. Jézus Krisztus példabezédeiben gyakran élt a mezőgazdaság köréből vett hasonlatokkal, beszélt a magvetőről (Mc 4. 3-9.), a konkolyról és a búzáról (Mt 13, 24-30.), a kovászról (Mt 13, 33.), a növekvő vetésről (Mc 4, 26-29.), saját működését aratáshoz hasonlított (Mt 8, 37-38), s a szombati kalásztépés kapcsán Dávid példájára hivatkozott (Mt 12, 1-8.). Megtanította a népek az Úr imáját, amelynek egyetlen materiális kérése: „mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma!” (Mt 6, 11.). Csodáit a kánai menyegzőn a víz borrá változtatásával kezdte (Io 2, 1-11), s csodás kenyérszaporítással többször is jóllakatta a tanítását hallgató éhes tömegeket (Mt 14, 15-21.; Mt 15, 32-38.).

Önmagáról többször kijelenti, „én vagyok az élet kenyere” (Io 6, 34, Io 6, 48.), majd azt: „A kenyér, amelyet adok, a testem a világ életéért”. (Io 6, 51.) Végül az új szövetséget deklarálja a zsidó hagyomány alapján megtartott húsvéti vacsorán, amelyen 4 pohár bort ittak előírászerű sorrendben. Az első a bányás feltalálásakor (Lc 22, 14-16.). A második pohár borhoz a család fő megtörte a kovásztalanul sült kenyeret és mindenkinek nyújtott egy faláshyt belőle. Jézus is így cselekedett: „kezébe vette a kenyeret, hálát adott, megtörte és odanyújtotta nekik [tanítványainak] ezekkel a szavakkal: Ez az én testem, amelyet éretetek adok. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”. (Lc 22, 19.). A harmadik pohár a bányás elfogyasztása után „a hálaadás kelyhe”. Jézus is „fogta a kelyhet, hálát adott és ezekkel a szavakkal nyújtotta nekik: Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem.” (Mt 26, 27-28.). Végül pedig a vacsora utolsó aktuusa a negyedik pohár kiürítése volt. Jézus „a vacsora végén fogta a kelyhet és azt mondta: Ez a kehely az új szövetség, az én vérem, amelyet éretetek ontok”. (Lc 22, 20.). Az új áldozat tehát, amelyet Krisztus elrendelt termésáldozat, amelyet reál emlékező kenyér és bor felajánlásával kell végezni. (1 Cor 11, 23-24.) Talán már ebből is sejtethető, hogy Kain rehabilitációját Jézus végezte el. De talán érdemes ezen a szálon tovább lépni.

Krisztus tehát, amint maga tesz erről tanúbizonyságot, a saját életét és tevékenységét a Közel-Keleten ekkoriban általánosan ismert ún. vegetációs, meghaló és feltámadó természetistenségekhez hasonlította. Szenvedései megjövendölésekor is így szól „Bizony, bizony mondom néktek, ha a búzaszem nem hull a földbe, és nem hal el, egymaga marad, de ha elhal, sok termést hoz”. (Io 12, 24.)

Az élő néphit gyakorlatilag azonosította Jézust a kenyérral, amelyet óriási reverenciával övezett, ördögűző erejűnek tartott, s a történetet, míg az elvetett magból kenyér lesz, az ő életének és halálának párhuzamaként adta elő. Közismert az a mese, hogy amikor az ördög eljön a hősért, az frissen sült cipót tesz a kapuba. A kenyér csak akkor hajlandó beengedni a gonoszt, ha mindazon szenvedéseket kiállja, amit ő kiállt. Más redakciók szerint pedig maga a búza panasolja el az üdvözítőnek sorsát. Talán nem érdektelen e párhuzamok áttekintése. A búza a föld alól hajt ki, Jézus földbe vájt barlang-istállóban született (Lc 2, 6-7.), ki kellett állnia az időjárás viszonyosságait, Krisztusnak szintúgy (Mt 8, 20.); beérett, Jézust bíbor palástba öltöztették (Mc 15, 16-20.); levágták, az üdvözítőt tanítványaitól és híveitől elszakították (Io 18, 3-12.); kévébe kötötték, Jézust is megkötözték (Io 19, 12.); aratás után csűrbe, malomba, gazdaasszonyhoz, kemencébe viszik, Krisztust is a főpaphoz, majd Pilátushoz, onnan Heródeshez, újra Pilátushoz és ismét a főpaphoz hurcolják (Lc 22, 47-23, 24.); megcsépezték, az Ember Fiát pedig megostorozták (Io 19, 1); s mert a búza legnagyobb ellensége a tövis és más vadon termő növények, Krisztust is tövissel koronázták, kezébe pedig

nádat adtak (Io 19, 2). A gabonát megőrlik, Jézust fizikailag megtörték a kereszttúton (Mc 15, 21–23.); a tésztát a gazdaasszony dagasztja, az Urat a katonák verik (Lc 22, 63–65.); fülapátra teszik, Jézust keresztfára fésztik (Io 19, 18–22.); vízzel meghintik, az üdvözítőnek inni adnak a kereszten (Io 19, 8–30.). A következő panasza a búzának: „forró kemencében lesz rövid ideig szállásom”, Krisztus pedig alászállt a (tüzes) pokolra, hogy az igazak lelkét kiszabadítsa (Mt 27, 52–53.; Act 2, 27.). A kenyér a kemencéből kivéve az emberek tápláléka lesz, Jézus Krisztus pedig feltámadván az emberiség üdvözítője (Io 20, 11–31). Joggal mondhatjuk tehát, hogy gabonaistenhez hasonlatos.

Megjegyzendő, hogy hasonlataiban szőlőtőnek is nevezi magát (Io 15, 1–5.), de itt a hasonlat domináns, nem az azonosulás. Bár e biblikus hely a boráldozat miatt el nem hanyagolható, itt most nem térünk ki rá. Az egyiptomi Ozirisz istenséget is a Halottak könyvében magnak, a Piramis szövegekben a szőlővessző istenének nevezik. Mivel Jézus életének egy részét Egyiptomban töltötte, nem érdektelen a párhuzamok figyelembe vétele.

A kereszténység üdvörtörténeti Szentháromság-tana a keresztelés liturgikus gyakorlatában gyökerezik, amelyet – Krisztus meghagyása szerint – „az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében” (Mt 28, 19.) végeztek, s már a korai időszakban a hitvallás részét képezte. A gnózis időszakától kezdve számos teológiai kísérlet történt fogalomtartalmának tisztázására. Olyan kiváló személyek foglalkoztak vele, mint Irenaeus, Justinus, Athénagoras, Tertullianus, Origenes, Athanasius, Nagy Szent Vazul és Naziansi Gergely, Hilarius, Ambrosius és Augustinus. Olyan óriási hitviták származtak e megfajtesí kísérletekből, mint a homousios és homoiusios kérdése, vagy a Filioque vita stb.

Tudjuk, hogy a zsidó és a keresztény vallás közötti döntő különbség, hogy a zsidók nem fogadják el a Krisztológiát (Krisztus messiási működéséről szóló tanítást), a Szentháromságot, nem keresztelnek vízzel, és istenük harcos istenség, nem az általános megbékélés szöszólója.

Ha elfogadjuk, hogy Jézus önmagát gabonaistenként deklarálja, közelebb juthatunk a Szentháromság gondolatának megértéséhez is. Minél szélesebb és mélyebb filozofiko-teológiai síkra terelődött a vita és az interpretáció, annál megoldhatatlanabb, átláthatatlanabb és misztikusabb lett e hittitok. Pedig Krisztus nem a tudósoknak, iskolázottaknak, előkelőknek tanított, hanem az egyszerű embereknek és tanítványai szintűgy. „Isten nem angyalokat küldött a mennyekből az evangéliummal a földkerekségre e világ hatalmasai és a múlandóság fejedelmei ellen, – írja Szent Gellért – hanem embereket: nem tudósokat, hanem halászokat, nem képzett vitatkozókat, hanem együgyűeket, akik lábuk alá igazták az egész világot.” Isten tehát „tizenkét írástudatlan férfiú igehirdetésével evangéliuma alá igazta az egész világot.” (43^f) Aki teológiai ismereteivel kérkedik, inti: „Járuljon a próféták elé, akik nem tudósok, hanem istenfélő, egyszerű, bárdolatlan emberek voltak. Vitatkozzék Péterrel és társaival, akik nem szónokok, hanem halászok voltak.” (142^f) Ha tehát Krisztus az emberekhez, emberek által szolt, nyilván emberi módon tette ezt, hogy az emberek megértsék tanításait. Így lehetett ez a Szentháromság esetében is.

A vegetációs tenyészet-nyészet istenségek mítoszaira agrárszemiotika jellemző, azonosnak fogják fel őket az árpa vagy búza vetőmaggal. Ha ebben a szellemben elemezzük az egyiptomi Ozirisz-történetet, valamennyi képtelenné tűnő mítikus elem evidenssé válik. Ozirisz meghal, belőle surjad Izisz istennő (a gabona szára), aki halott hitvesétől – aki szintén Ozirisz – megfogon és megszüli gyermekét, Horuszt, azaz a kalászban érő magot. Amikor Horus a földbe kerül vetőmaggént, azonos lesz apjával, Ozirisszel. Így végtelen körforgásban egyesülnek és maradnak azonosak is önmagukkal.

Hasonló mítikus elemekkel találkozunk Mezopotámiában is. A sumer Innin istennőnek pl. Sara hadisten hol kedvese, hol gyermeke, máskor An égisten leányának nevezik, egyben annak felesége

is. Az ókori sémi főistenség, Ilu, leánya egyben felesége is Asirat, aki hetven gyermeket szül neki stb. Itt nem valami vérfertőzésről van szó, hanem az archaikus mitológiai modell fő elemeiről és azok kapcsolatáról: tehát a mag, a magból eredő szár (így leánya), és a terméshozó szár (így gyermeki szülőanyja), végül a kalász magvai, gyermekeik, akik azonosak apjukkal. Az atyából eredő leány, aki azonos lesz a feleséggel, már a biblikus teremtésleírások egyikében szerepel: Isten Ádám bordájából alkotja Évát, aki egyben felesége is lesz. (Gn 2, 21–24.). A kor embere számára tehát ennél hatásosabb szimbólumot Jézus aligha keresett, hiszen így értethette meg leginkább az Istenség lényegét, az örök változásban rejlő változatlanyságot, az örökéletűséget, ugyanakkor a megváltó halálának és feltámadásának misztériumát, s az Istenség jelenlétét evilágban a végítéletig.

Az archaikus és szemléletes mitológiai kompozíciók átteológizálásánál azonban probléma mutatkozott, ugyanis a hagyományos elképzelés lényegében a családot modellezi, amelyben nem lehet egylényűség, ugyanis a hármasság egyik tagja nőnemű. Ám Krisztus, mint köztudott, hébertül prédikált a népnek, s a héber „lélek” (ruah) szó nőnemű. Vagyis a keresztény Szentháromság-mítosznak (Atya, Fiú, Szentlélek kapcsolata történetének) is volt nőnemű alkotóeleme: a lélek. Csak a későbbi filozófiai és teológiai interpretációk változtatták meg ezt a kortársak számára roppant egyszerű és közérthető elképzelést.

Mint láttuk, Melkizedek papkirály volt, s az általa képviselt kultuszban gyakran előfordul a papkirály (valós vagy jelképes) legyilkolása, hiszen az agrármágia is a természet halálát és feltámadását modellezi: az elvetett, eltemetett mag kihajtását, kalászsza szökkenését, beérését és learatását. Ebben az összefüggésben nyer értelmet az a biblikus jelenet, amely során a mindig szerfelett szerény Jézus Pilátus azon kérdésére, hogy „király vagy?”, azt válaszolta: „Igen, király vagyok.” (Io 19, 33–40.) A procurator pedig keresztjére is három nyelven felíratta: „A názáreti Jézus, a zsidók királya.” (Io 19, 19–20.)

A víz, mint a keresztelési rítus fontos eleme is e gondolatkörbe illik, hiszen nélküle nincs élet, nincs termés. És nem véletlenül nevezték Melkizedeket a béke fejedelmének: a földművesek számára létérdek a béke, termőföldjeikkel ellenség közeledtekor nem menekülhetnek el, mint a nomádok állataikkal.

Jézus Krisztus tehát, mint Melkizedek rendjének örököse valójában az új szövetségben a véres és égőáldozat helyett visszaemelte rangjára a terményáldozatot, az állattartók áldozata helyett a földművesek áldozatát s ezáltal de jure, életével, cselekedeteivel és áldozásával pedig de facto is rehabilitálta Kaint.

Véletlenül láttam meg egyik hajnalon egy harmincas, öltözete alapján valószínűleg jobb napokat is megélt fiatal embert, aki – miután rettegve körülnézett, hogy látja-e valaki – beletúrt a lakótelepi kukába, hirtelen mozdulattal kikapott belőle egy piszkos kenyérvéget, egy pillanatra nézte, aztán átszellemült arccal kezdte a kabátja ujjához dörzsölgetve tisztogatni, majd – mint aki lopott – újra riadtan körülnézett és sietve hátrált a bokrok felé, de nem bírta ki odáig, mohón belefált a kenyérdarabba. Az első falat után valami áldott békesség ült ki meggyötört arcára. Azt hiszem, akkor értettem meg valamit: azt, hogy a tízmilliárd ember fele számára, akik nyomorognak és éheznek, valójában mit is jelent a kenyér, akkor értettem meg, miért mondotta Jézus, hogy „én vagyok az élet kenyere”, és azt is talán, miért kellett Kaint rehabilitálnia.

Irodalom

Artner, Edgar: Ókeresztény egyház- és dogmatörténet. I. Bp., 1946

Berze Nagy János: Magyar népmesetípusok. I. Pécs, 1957. 479–481.

Eliade, Mircea: Vallási hiedelmek és eszmék története. I–II. Bp., 1994–1995.

Frazer, James George: Az aranyág. Bp., 1965
Gellért: Deliberatio supra hymnum trium puerorum ad isingrimum liberalem. Ford.: Karácsonyi Béla – Szegeft László [nyomdában]

Haag, Herbert: Bibliai lexikon. Bp., 1989.

Halm István: Hitvilág és történelem. Bp., 1982.

Láng János: Lélek és isten. Bp., 1974.

Lukács József: Istenek útjai. Bp., 1979.

Magyar népmesék-katalógus. 5. Szerk.: *Kovács Ágnes*. Bp., 1982 [1995] 340–347.

Mitológiai enciklopédia. Szerk.: *Tokarev, Sz. A.* I–II. Bp., 1988.

Pleidel Orsolya: A Szentháromság-dogma kialakulásáról. (Egyiptomi kultikus elemek a keresztény teológiában.) *Világosság*, 6(1965) 339–346.

Horváth Ágnes, T.: Az ókori Mediterráneum térségének vallásai és mítoszai. Szeged, 1995.

A biblikus rövidítések feloldása

Gn Teremtés könyve;
Ex Kivonulás könyve;
Lev Leviták könyve;
Deut Második törvénykönyv;
1 Sam Sámuel 1. könyve;
Ps Zsoltárok könyve;
Ez Ezekiel könyve;

Mt Máté evangéliuma;
Mc Márk evangéliuma;
Lc Lukács evangéliuma;
Io János evangéliuma;
Act Apostolok cselekedetei;
1 Cor Korintusiaknak írt 1. levél;
Hbr Zsidóknak írott levél.

A szegedi főiskola 1929-ben